

[SIGNALEMENT]

*Zuurvrij. Berichten uit het Letterenhuis*, december 2012, nr. 23, 110 pp., ill. en juni 2013, nr. 24, 112 pp., ill.

In 2005 verwierf het Letterenhuis het archief van de schrijfster Jet Jorssen (1919-1990). Zij was zeer Vlaamsgezind en tenderde al ruim vóór 1940 in Vlaams-nationalistische richting. In de oorlog sloot zij zich

aan bij de DeVlag en was zij actief in de Vlaamsche School in Antwerpen en in de meisjesafdeling van Vlaamsche jeugd. Na de oorlog wijdde zij zich aan de letteren en publiceerde een tweetal romans (onderdeel van een trilogie), *Och, Siemeniskinderen!* en *Wat nu, Sinjoor?* Beide boeken verschenen in 1974 en 1975 bij DAP Reinaert Uitgeverij. Deze uitgeverij onder leiding van Antoon Van Acker had banden met de Christelijke Arbeidersbeweging in Oost-Vlaanderen. Inmiddels was het derde deel klaar met als werktitel *Tegenstroom*. Nu aarzelde Van Acker. De roman zou te positief zijn over de collaboratie in de Tweede Wereldoorlog. Niet verwonderlijk, gezien de rol van Jet Jorssen zelf in die periode. Mogelijk heeft ook meegespeeld dat Jorssen in die jaren opnieuw samenwerkte met Bert Van Boghout, die een grote rol had gespeeld in de collaboratie, juist op het gebied van opvoeding en onderwijs. Uiteindelijk verscheen *Tegenstroom* met als definitieve titel *En toch Brabo...* bij De Roerdomp, een politiek rechtse in de traditie van het Vlaams-nationalisme staande uitgeverij. Een nieuw probleem was dat uitgeverij DAP Reinaert niet wilde meewerken aan een trilogie in één band. Het kostte Jorssen heel veel inspanningen om uiteindelijk een eenmalige uitgave van de drie delen in één band bij De Roerdomp te realiseren. Merkwaardig is dat Jorssen, die in de late jaren zeventig uitdrukkelijk haar contacten met de rechtse elementen in de Vlaamse beweging cultiveerde, op ander gebied bleef meewerken aan uitgaven van DAP Reinaert, zoals *Vrouwen in Vlaanderen schrijven* (1977), lesgeef aan een vrije school en lid was van de Vereniging van Vlaamse Letterkundigen. Maar haar autobiografie, *Vlucht en Repressie* (1987) liet zij verschijnen bij de organisatie Were Di van Van Boghout. Zij is een aardig voorbeeld van een geëmancipeerde, zelfstandig denkende vrouw met conservatieve autoritaire denkbeelden. Repressie en de verwerking daarvan is ook terug te vinden in het archiefmateriaal van de herdenking op 26 april 1967 van het overlijden van de schrijver Ferdinand Victor Toussaint van Boelaere in 1947. David De Gier schrijft in zijn bijdrage over twee brieven van respectievelijk Marnix Gijsen en Hugo Claus. De eerste nam niet deel aan de herdenking omdat hij zich niet meer bezighield met literaire aangelegenheden. Claus schreef ronduit dat hij een afkeer had van Toussaint vanwege zijn optreden als zuiveraar van de Vlaamse letteren na 1944. Hij had de epuratie op een dusdanig felle en nietsontziende wijze toegepast dat hij lieden als Ernest Claes, Felix Timmermans, Filip De Pillecyn en Maurice Roelants onnodig gekwetst had en anderen, zoals bijvoorbeeld Gerard Walschap gesauveerd had. Let wel op het gedrag of anders gezegd op de activiteiten van al de genoemden kon kritiek uitgeoefend worden. Het ging vooral over de modus quo. Moed kon Toussaint niet ontzegd worden, maar of deze op de juiste wijze betoond werd, daar is het laatste woord nog niet over gezegd.

Interessant materiaal levert ook het recentelijk verworven archief van Anna Martens (1894-1983). Het gaat hier om verslagboeken van de door

een zestal dames uit Antwerpen, nog studierend of net afgestudeerd, opgerichte organisatie. In 1916 richtten zij, met als belangrijkste initiatiefneemster Anna Mortelmans, Iets Doen op. Zij wilden in eerste instantie 'iets doen' voortaan volk door het stimuleren van zelfontwikkeling en het houden van lezingen en cursussen. Uit de verslagen van de activiteiten blijkt dat lezingen over letterkunde een zeer voorname plaats innamen. Wel wilde Leonie Picard meer sociale actie via feminisme, kinderopvoering en het uitdragen van het socialisme. Thema's die pasten in de eveneens in Antwerpen werkzame activistische Vereeniging voor Maatschappelijke Hervormingen. De leden van Iets Doen stonden in het activisme en steunden acties als de vernederlandsing van de Gentse universiteit en het streven naar bestuurlijke scheiding. Merkwaardig is echter het plotselinge einde van de organisatie in de zomer van 1927. Was het een gevolg van onvoldoende tijd vanwege de examens (daarvan is wel sprake), of speelde ook het meningsverschil over de rol van het activisme mee?

In *Zuurvrij* nr. 24 krijgt de moderne letterkunde ruim aandacht in twee bijdragen rond de schrijver Ivo Michiels (1923-2012). In de eerste bijdrage komt zijn contact met de cineast André Delvaux (1962-2002) aan de orde. Michiels schreef verscheidene filmscenario's voor hem. In de tweede bijdrage staat het tijdschrift *Randstad* centraal en de contacten die Michiels daarover onderhield met Simon Vinkenoog.

Een andere tijdschriftgeschiedenis komt aan de orde in het artikel van Manu Van der Aa. Hij schrijft over *De Boomgaard* (1909-1911) en meer in het bijzonder over de redacteurs en medewerkers, die in het Antwerpse een bijzondere club vormden en zich onderscheidden door drankgebruik, dandyisme en vrouwengeschiedenissen. Na op zich eerbiedwaardige en erudiete voordrachtsavonden gingen vooral Edmond Van Offel, Gust Van Roosbroeck, André De Ridder, Gust Van Hecke en anderen zich te buiten aan alcoholica en andere vermaken. Een en ander is terug te vinden in De Ridders roman *Filiep Dingemans* (1911) en in het tijdschrift *Tybaert de kater*, waarin de heren afgeschilderd werden als "een verwaande bende drinkers en vrouwenzotten". Van Hecke (onder pseudoniem Gantse Van Stekten) werd getypeerd met de woorden "keunst is niks doen en leven op de kosten van een aktriskel". *De Boomgaard* overleefde dit redactioneel gedrag niet en verdween in 1911, maar pas na een groot feestmaal voor de redactie en de lezers. De laatste groep, een teken aan de wand, schitterde vrijwel door afwezigheid. Wij kijken uit naar de door Van der Aa te schrijven biografie over Gust Van Hecke!

Uiteraard is dit een persoonlijke selectie uit beide nummers van *Zuurvrij*. Er is meer, zoals een serie artikels met illustraties van oorlogsaffiches uit de Eerste Wereldoorlog. Daarnaast zijn er bijdragen over de contacten tussen Menno Ter Braak en Willem Elsschot, over Elisabeth Eybers en Jan Van Nylen en over Lieve Brabant en Karel Jonckheere. In nr. 23 brengt Adelheid Ceulemans nieuwe inzichten naar voren over de

dichter Theodoor Van Ryswyck (1811-1849). Toch meer een bohemien dan passend in het traditionele beeld van de 'arme liereman' is één van haar conclusies.

[Pieter van Hees]

---